

Nr 65.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående indragning av vissa till församlingskyrkor utgående ersättningar m. m. jämte i ämnet väckta motioner.
(2:a avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 47, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1947/48 till Ersättningar till kyrkor beräkna ett förslagsanslag av 85 000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i propositionen nr 46, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 24 januari 1947, föreslagit riksdagen att dels besluta, att ur förslagsanslaget till Ersättningar till kyrkor utgående ersättningar för vin- och byggnadssäd, för kronotioneanslag och för avskrivna kvarnräntor och andra därmed jämför-liga ersättningar till församlingskyrkor ävensom det ur reservationsanslaget till Kyrkors underhåll utgående bidraget till underhåll av Varnhems f. d. klosterkyrka skola, därest vad av föredragande statsrådet anförts ej till annat föranleder, indragas med utgången av budgetåret 1946/47; dels medgiva, att till Marstrands församling må utgå särskild gottgörelse med 20 000 kronor för den till församlingens kyrka hittills utgående indelningsersättningen, att utbetalas från anslaget till Ersättningar till kyrkor under budgetåret 1947/48; dels ock till Ersättningar till kyrkor för budgetåret 1947/48 anvisa ett förslagsanslag av 85 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Mattsson m. fl.* (I: 225) och den andra inom andra kammaren av herr *Staxäng m. fl.* (II: 336), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 46 måtte dels besluta, att till Marstrands församling skall utgå särskild gottgörelse med 100 000 kronor, att utbetalas från anslaget till Ersättningar till kyrkor under budgetåret 1947/48, dels ock besluta om den höjning av nämnda anslag, som föranledes härav.

Inledning.

Vid anmälan i 1940 års åttonde huvudtitel av anslagsbehovet under förslagsanslaget till Ersättningar till kyrkor erinrade dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, att frågan om indragning eller avlösning av sådana

ersättningar tidigare i olika sammanhang varit föremål för uppmärksamhet. Enligt departementschefens mening borde denna fråga, som då ännu icke gjorts till föremål för någon uttömmande undersökning, ånyo upptagas till behandling och i samband därmed uppmärksammas, jämte annat, jämväl spörsmålet om möjligheterna att indraga eller avlösa det ur reservationsanslaget till Kyrkors underhåll utgående beloppet till underhåll av Varnhems f. d. klosterkyrka.

Jämlikt vederbörligt bemyndigande tillkallade departementschefen sedermera t. f. kammarrådet P. J. K. Gavelius för att såsom sakkunnig inom ecklesiastikdepartementet biträda med utredning och avgiva förslag rörande, bland annat, nämnda anslag. Med skrivelse den 28 januari 1941 överlämnade den sakkunnige en promemoria med sålunda anbefalld utredning jämte förslag.

Sedan över sakkunnigpromemorian utlåtanden avgivits av vederbörande myndigheter, har frågan varit föremål för behandling av såväl 1942 års riksdag som 1941 och 1946 års kyrkomöten.

Nuvarande förhållanden.

Ur förslagsanslaget till **E r s ä t t n i n g a r** till kyrkor, för innevarande budgetår uppfört med 230 000 kronor, utgå omkring 1 500 ersättningsbelopp till *dels* egentliga församlingskyrkor, *dels ock* vissa domkyrkor och därmed jämförliga kyrkor. Anslagsbelastningen skiftar från år till år, beroende därpå, att ersättningarna, vilka ursprungligen gäldats in natura, alltjämt till stor del till beloppet bestämmas efter markegångsvärdet av de kronotiondepersedlar, vilka tidigare utgått.

Anslagsbelastningen har under det senaste årtiondet uppgått till följande belopp:

Budgetår	Belastning, kronor
1935/36	185 822: 58
1936/37	182 710: 53
1937/38	183 051: 30
1938/39	178 633: 12
1939/40	175 825: 25
1940/41	180 178: 84
1941/42	193 219: 47
1942/43	205 273: 69
1943/44	217 905: 84
1944/45	232 130: 16
1945/46	248 814: 42

Av en å sid. 4 och 5 i statsrådsprotokollet intagen tabell framgår, att antalet till egentliga församlingskyrkor utbetalade ersättningar med belopp över 200 kronor under budgetåret 1944/45 utgjorde 168, varav 1 på 4 079 kronor 45 öre (Marstrand), 1 på 1 178 kronor 3 öre (Landskrona), 1 på 1 057 kronor 41 öre (Stora Tuna), 1 på 749 kronor 71 öre (Ljusnarsberg), 1 på 701 kronor 94 öre (Leksand) och 1 på 664 kronor 70 öre (Gagnef) samt 5 med belopp mellan 500 och 600 kronor, 7 med belopp mellan 400 och 500 kronor och 29 med belopp mellan 300 och 400 kronor; 121 ersättningar uppgingo till belopp mellan 200 och 300 kronor. Det lägsta ersättningsbeloppet utgjorde för samma budgetår 2 öre.

Ur reservationsanslaget till *Kyrkors underhåll*, vilket för innevarande budgetår är uppfört med 2 000 kronor, utgå dels 1 972 kronor till Visby domkyrkas iståndsättande och framtida bestånd, dels ock 28 kronor till underhåll av Varnhems f. d. klosterkyrka inom Billings kontrakt i Skara stift. Sistnämnda belopp utgår jämlikt Kungl. Maj:ts beslut år 1756 och år 1761, varigenom kyrkan tillagts tillhoppa 110 dal. smt årligen.

Ersättningarnas tillkomst.

Utredningsmannen har företagit en historisk utredning rörande tillkomsten av ifrågavarande ersättningar, varav bland annat framgår, att dessa i huvudsak äro av tre slag, nämligen ersättningar för vin- och byggnadssäd, ersättningar för domkyrkotunnor (utgå till domkyrkorna och Kalmar f. d. domkyrka) samt ersättningar för indragna grundräntor. Vidare inhämtas beträffande ersättningen till *Marstrands kyrka* följande.

För Marstrands återupprättande efter 1643 års brand ingick Hannibal Sehested, dåvarande ståthållare i Norge, med staden ett högst förmånligt privilegieackord. Enligt detta skulle till kyrkans och skolans underhåll samt till kyrkobetjäntes och skollärares avlöning utgå bland annat hela kronans korntionde av Tjörns, Solberga och Torsby pastorat, belöpande sig till 283 tunnor 30 kappar. Ackordet sanktionerades av konungarna Kristian IV och Fredrik III åren 1647—1648, och anslaget utgick med all sannolikhet under de sista åren av den danska tiden. Det konfirmerades sedermera flera gånger av den svenska regeringen, bland annat genom kungl. resolutionen den 27 september 1675.

I övrigt torde beträffande ifrågavarande utredning få hänvisas till omnämnda statsrådsprotokoll, sid. 6—10.

Tidigare förslag om avlösning eller indragning av ersättningarna.

I skrivelse den 11 maj 1876 anhöll 1876 års riksdag, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, om och i avseende å vilka av de till verk och inrättningar m. m. utgående ersättningar för indragna ränte- och tiondeanslag en sådan förändring kunde äga rum, att ersättningen bleve bestämd till visst årligt belopp.

Skatteregleringskommittén anförde i sitt den 13 september 1882 avgivna betänkande angående skatteförhållandena i riket (III s. 197), att om, såsom kommittén föreslagit, kronotonden bleve avskriven, det icke syntes vara billigt, att staten fortfarande skulle utgiva en så nyligen tillkommen ersättning som till kyrkorna för vin- och byggnadssäd, helst någon i sakens natur grundad anledning ej förefunnes, varför staten skulle vidkännas utgift särskilt för detta kommunala behov, och då vin- och byggnadssäden inom de särskilda församlingarna icke uppginge till något avsevärt belopp samt det sålunda icke vore att befara, att svårighet skulle beredas någon församling genom indragning av ifrågavarande ersättning, helst utan tvivel redan första avskrivningsåret eftergiften å kronotonden inom de allra flesta församlingar åtminstone komme att motsvara värdet å vin- och byggnadssäden. Kommittén hemställde fördenskull, att statsverket från och med avskrivningstidens början måtte befrias från skyldigheten att årligen utbetala ersättning för vin- och byggnadssäden samt kyrkorna hållas skadeslösa på det sätt, att församlingarna tillförbundes att var till sin kyrka årligen betala nämnda ersättning.

Den 1 oktober 1886 förklarade Kungl. Maj:t skatteregleringskommitténs förslag angående vin- och byggnadssäden ej till vidare åtgärd föranleda.

Riksdagens revisorer erinrade i sin till 1931 års riksdag avgivna berättelse, att ifrågavarande ersättningsbelopp vore synnerligen växlande och mången gång ytterst obetydliga. Enligt gällande beräkningsgrunder måste i regel en årlig omräkning av de utgående ersättningsbeloppen verkställas. Det syntes obestriddigt, att härigenom vederbörande utbetalningsmyndighet åsamkades ett avsevärt arbete, som i många fall icke stode i rimlig proportion till den utgående ersättningen — ett förhållande, som jämväl vitsordats av flera länsstyrelser. På grund av vad sålunda anförts syntes revisorererna en utredning böra verkställas, huruvida icke ifrågavarande ersättning genom överenskommelse med vederbörande ersättningstagare kunde avlösas med ett kapitaliserat belopp eller utgå med ett bestämt årligt belopp.

I yttrande häröver förklarade sig *kammarkollegiet* dela revisorerernas uppfattning om önskvärdheten av en förenkling beträffande beloppens utgörande. Kollegiet erinrade vidare, att förslag tidigare framkommit i syfte att ersättningen för vin- och byggnadssäd skulle utan vidare indragas. Vad vid denna frågas behandling förekommit syntes icke ha inneburit, att tanken på en sådan åtgärd blivit av statsmakterna definitivt avvisad. Vid sådant förhållande borde ej blott de av revisorererna angivna möjligheterna för omläggning av det nuvarande systemet bli föremål för övervägande vid en utredning utan ock alternativet indragning av ersättningarna utan vederlag. — Annorlunda vore i viss mån läget beträffande de till domkyrkorna (och Kalmar f. d. domkyrka) utgående ersättningar för domkyrkotunnor, varmed torde böra i avseende å behandlingen likställas vissa anslag till domkyrkorna i Karlstad och Härnösand,

sannolikt av vin- och byggnadssäds natur. Dessa ersättningar spelade en långt större roll för de särskilda kyrkornas ekonomi än vad fallet vore för de vanliga församlingskyrkorna beträffande ersättningarna för vin- och byggnadssäden. — De ersättningar för indragna grundräntor, eventuellt ersättningar av annan natur, till kyrkorna, som inginge i det nu ifrågavarande anslaget, syntes i allmänhet utgå i fixa penningbelopp. Bland dessa ersättningsposter förekomme de till beloppen obetydligaste, stundom blott några ören. Skulle en indragning till statsverket eller en omläggning av de till de två föregående grupperna hörande ersättningar äga rum, vore det givet, att frågan bleve aktuell åtminstone för vissa poster inom denna grupp.

1931 års riksdag yttrade i sin skrivelse nr 346 (punkten 6, sid. 10), att av revisorerernas uttalanden framginge, att uträkningen av ifrågavarande indelningsersättningar förorsakade vederbörande myndigheter ett avsevärt arbete, som ej stode i rimlig proportion till de utgående ersättningsbeloppen. Med hänsyn härtill syntes det önskligt, att en indragning eller avlösning av ersättningarna komme till stånd eller i varje fall att större enkelhet och reda i räkenskaperna och därmed minskade utgifter för statsverket kunde genomföras. Riksdagen hade alltså ansett, att en utredning i sådant syfte borde verkställas. Riksdagen gjorde hos Kungl. Maj:t en anhållan om verkställande av en sådan utredning.

1941 års förslag.

Den av departementschefen tillkallade utredningsmannen förordade att till församlingskyrkorna utgående ersättningar för vin- och byggnadssäd, för kronotiondeanslag och för avskrivna kvarnräntor samt övriga indelningsersättningar, inbegripet understödet å 28 kronor till Varnhems f. d. klosterkyrka, skulle indragas från och med budgetåret 1942/43;

samt att till domkyrkorna utgående ersättningar för domkyrkotunnor och kronotiondeanslag samt övriga indelningsersättningar skulle upphöra att utgå av statsmedel från och med budgetåret 1942/43 och ersättas med motsvarande anvisningar av kyrkofondens medel; härunder har utredningsmannen inbegripit även det till Visby domkyrka utgående beloppet.

Utredningen visade, framhåller utredningsmannen, att de årliga ersättningar till församlingskyrkor, som utgå från förevarande anslag, vore att betrakta som en föråldrad kvarleva från en tid, då församlingarnas utgiftsbehov ännu icke kunde täckas genom kommunal utdebitering. Numera tedde sig de olika anslagen av ersättningar som en anomali, endast medförande onödig omgång och kostnad för statsverket för de olika beloppens uträkning, utbetalning och redovisning. Ur principiella synpunkter syntes anslagen ej kunna försvaras och deras praktiska betydelse syntes med hänsyn till beloppens relativa obetydlighet i allmänhet vara ringa.

Remissyttranden över 1941 års förslag.

a) Ersättningar till församlingskyrkor.

Kammarkollegiet, som erinrat om att kollegiet redan i utlåtande över riksdagens revisorers berättelse till 1931 års riksdag förordat utredning rörande indragning av de under anslaget till Ersättningar till kyrkor upptagna ersättningar till församlingskyrkor, har förklarat sig icke ha något att erinra mot utredningsmannens förslag i denna del.

Statskontoret ansåge i likhet med den sakkunnige att, sedan möjlighet föreläge att täcka församlingsutgifterna genom kommunalbeskattning, varje anledning saknades att lämna särskilda bidrag av statsmedel härtill. Ämbetsverket funne fördenskull icke anledning att frångå förslaget i denna del.

Riksräkenskapsverket har förklarat, att förslaget i denna del icke givit ämbetsverket anledning till erinran.

Flertalet *domkapitel* ha tillstyrkt utredningsmannens förslag om indragning av till församlingskyrkor utgående ersättningar om än i vissa fall med tvekan. Domkapitlet i Uppsala har av principiella skäl avstyrkt förslaget men förordat en väsentlig förenkling vid anslagens uträkning och av praktiska skäl ifrågasatt indragning av ersättningar av ringare storlek. Domkapitlet i Härnösand har avstyrkt förslaget i dess helhet.

Domkapitlet i *Göteborg* har förklarat sig anse en avskrivning av anslagen till församlingskyrkorna i princip riktig. Då ersättningarna väl i allmänhet icke heller användes för sitt ursprungliga ändamål utan inginge i den allmänna budgeten, hade grunden för deras bibehållande bortfallit. Den betydande ersättning, som utginge till Marstrands kyrka, borde dock enligt domkapitlets mening icke utan vidare avskrivas i likhet med övriga anslag. Även om man, såsom utredningsmannen anmärkte, ej kunde på sättet för anslagets tillkomst grunda skäl att behandla detta anslag på annat sätt än de övriga, måste dock en indragning av ett så betydande belopp få en icke oväsentlig betydelse för kyrkans budget. Denna ersättning vore också den största, som utginge till någon församlingskyrka i riket. Under hänvisning till vad församlingen anfört hemställde därför domkapitlet, att anslaget måtte utgå från kyrkofonden i likhet med vad som föreslagits beträffande domkyrkornas anslag.

Marstrands församling har på kyrkostämman beslutat hemställa, att församlingen fortfarande som hittills måtte få behålla en särställning i så måtto, att den skulle äga rätt att årligen uppbära indelningserättning.

Länsstyrelserna ha i allmänhet lämnat utredningsmannens ifrågavarande förslag utan erinran. Vissa länsstyrelser framhålla därvid den ringa praktiska betydelse, som ersättningarna numera ha för församlingarna.

Länsstyrelsen i Göteborg, som i princip tillstyrkt förslaget i denna del, har dock ansett skäligt, att Marstrands församling i någon form erhöle gottgörelse för minskning av ersättningen.

Ersättningen till Marstrands kyrka, för budgetåret 1939/40 3 157 kronor 84 öre, utgjorde ett i förhållande till stadens skatteunderlag för år 1941, 12 593 skattekröner 35 skatteören, ingalunda obetydligt tillskott i stadens inkomster. Uttaxeringen för staden utgjorde år 1941 12 kronor 5 öre för skattekröna, vartill komme landstingsmedel med 2 kronor 65 öre för skattekröna, vadan skattetrycket för skattekröna sammanlagt utgjorde 14 kronor 70 öre. Ett upphörande av anslaget till kyrkan skulle medföra en ökning av skattetrycket med ytterligare 25 öre för skattekröna. Vad Marstrands kyrkostämman i sitt yttrande anfört, ansåge länsstyrelsen vara värt beaktande. Därest emellertid ett undantagsstadgande om fortsatt utgående av indelningsersättningen till Marstrands kyrka ansåges av principiella skäl omöjligt, torde i stället böra övervägas, om och i vad mån gottgörelse för mistning av förmånen borde i någon form beredas Marstrands kyrka. Jämförelsen med fall, där frälseränta icke kunnat upphöra att utgå på annat sätt än efter statens medverkan genom avlösning efter den årliga förmånens kapitaliserade värde, låge därvid nära. För att markera att frågans större ekonomiska vikt skäligen kunde motivera en fördelaktig undantagsställning för Marstrands kyrka jämfört med andra, som icke erhöle någon gottgörelse för de mindre belopp de måste, kunde måhända komma i fråga, att gottgörelsen begränsades till förslagsvis hälften av vad som efter fyraprocentig kapitalisering av årsbeloppet eljest kunde beräknas. En sådan efter skälighetssynpunkter verkställd avveckling ville länsstyrelsen i fråga om Marstrands kyrka tillstyrka.

b) E r s ä t t n i n g a r t i l l d o m k y r k o r .

Kammarkollegiet har erinrat, att utredningsmannens förslag om överflyttning på kyrkofonden utan ersättning från statsverket av ersättningarna till domkyrkor och anslaget till Visby domkyrkas underhåll motiverats med statsfinansiella skäl samt önskvärdheten av att från budgeten avlägsna kvarstående rester av de gamla indelningsersättningarna. Sakligt sett kunde åtgärden försvaras med att den ökning i kyrkofondens utgifter, som bleve konsekvensen och som automatiskt medförde ett ökat behov att taga i anspråk medel, inflytande genom den allmänna kyrkoavgiften, i huvudsak komme att bestridas av de till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt skattskyldiga i riket. Kollegiet ansåge sig icke böra framställa någon anmärkning mot förslaget i förevarande avseende.

Skiljaktiga meningar ha inom kammarkollegiet framförts av två ledamöter, t. f. kammarrådet Åberg och kammarrådet Grönvall.

Statskontoret har för sin del icke funnit anledning till erinran mot utredningsmannens förslag i förevarande avseende.

Statskommisarien Örtengren, t. f. statskommisarien Britth och föredraganden, notarien Kull, ha uttalat *skiljaktig mening* och ansett det princi-

piellt riktigast att — i avvaktan på utredning om kyrkofondens uppgifter och ställning — utgifter av här ifrågavarande slag icke utan motsvarande gottgörelse från statsverket överfördes från riksstaten till fonden.

Riksräkenskapsverket har icke framställt erinran mot utredningsmannens ifrågavarande förslag.

Domkapitlen ha i allmänhet framfört starka betänkligheter mot förslaget i denna del. Domkapitlen i *Uppsala, Linköping, Strängnäs* och *Växjö* ha av principiella skäl motsatt sig, att kyrkofonden skulle belastas med ifrågavarande utgifter, medan domkapitlen i *Skara, Västerås, Göteborg, Karlstad, Luleå* och *Stockholm* synas ha godtagit detta förslag, ehuru endast under förutsättning att kyrkofonden tillfördes motsvarande ersättning av statsmedel.

Flertalet *länsstyrelser* ha förklarat sig icke ha funnit anledning till erinran mot utredningsmannens nu ifrågavarande förslag.

Frågans behandling vid 1941 års kyrkomöte, 1942 års riksdag och 1946 års kyrkomöte.

Efter remissbehandlingen anmäldes ärendet av departementschefen för Kungl. Maj:t den 17 oktober 1941, varvid departementschefen för egen del föreslog,

dels att omförmälda ur förslagsanslaget till Ersättningar till kyrkor utgående ersättningar för vin- och byggnadssäd, för kronotiondeanslag och för avskrivna kvarnträntor samt andra därmed jämförliga ersättningar till församlingskyrkor ävensom det ur reservationsanslaget till Kyrkors underhåll utgående bidraget till underhåll av Varnhems f. d. klosterkyrka måtte, därest vad av departementschefen anförts ej till annat föranledde, indragas med utgången av budgetåret 1941/42;

dels att Marstrands församling måtte medgivas särskild gottgörelse med 15 000 kronor för den till församlingens kyrka hittills utgående indelningsersättningen, att utbetalas av statsmedel under budgetåret 1942/43.

I skrivelse (nr 9) till kyrkomötet inhämtade Kungl. Maj:t yttrande av kyrkomötet, huruvida kyrkomötet, såvitt prästerskapets privilegier därav berördes, lämnade bifall till de av departementschefen föreslagna åtgärderna.

Kyrkolagsutskottet tillstyrkte i sina i ämnet avgivna betänkanden (nr 8 och 31) i huvudsak Kungl. Maj:ts förslag.

Kyrkomötet (skrivelse nr 34) biföll emellertid icke Kungl. Maj:ts förslag utan fattade — i anslutning till en av vissa ledamöter i utskottet avgiven reservation, vari bland annat betonades att en indragning av anslagen utgjorde ett ingrepp i bestående rätt, vilket icke utan vederbörandes medgivande borde ifrågakomma, samt att kyrkornas närmaste målsmän, församlingarna, icke syntes ha beretts tillfälle att yttra sig över en sådan åtgärd — ett beslut av följande innebörd. Kyrkomötet lämnade sitt

bifall till att Kungl. Maj:t finge, där vederbörande församling gjorde framställning därom före av Kungl. Maj:t förelagd dag, beträffande de i Kungl. Maj:ts skrivelse avsedda ur förslagsanslaget till Ersättningar till kyrkor utgående ersättningar till församlingskyrkor ävensom det av reservationsanslaget till Kyrkors underhåll utgående bidraget till underhåll av Varnhems f. d. klosterkyrka, förordna, att anslagen fortfarande skulle, där de utgjordes i persedlar, utgå, omräknade vart tionde år efter då gällande markegångspriser, eller ock avlösas mot vederlag i penningar, bestämda efter de grunder, som gällde enligt lagen om avlösning av vissa frälseräntor, och att församlingar, som underlåtit göra sådan framställning, som ovan omförmäldes, skulle anses hava för framtiden avstått från ersättning.

I anledning härav uttalade 1942 års riksdag (skrivelse nr 8, punkt 38), att riksdagen, som icke kunnat undgå att finna kyrkomötets ståndpunkt föga bärande, föreställde sig, att Kungl. Maj:t skulle finna lämpligt att för nästa kyrkomöte ånyo förelägga mötet förslag i ämnet.

Sedan Kungl. Maj:t på sätt förut omförmäلتs underställt kyrkomötet förslag i ämnet, har *Marstrands församling* inkommit till Kungl. Maj:t med en den 14 november 1941 dagtecknad skrift, vari församlingen anfört följande.

I skrivelse till kyrkomötet den 17 oktober 1941, nr 9, hade Kungl. Maj:t begärt yttrande av kyrkomötet bland annat över föreslagen indragning av den sedan gammalt till *Marstrands församling* utgående indelningsersättningen, för vilken emellertid skulle lämnas gottgörelse en gång för alla med 15 000 kronor.

Om de för inemot tre sekel sedan först förlänade och sedermera flera gånger högtidligt bekräftade privilegierna, gällande nämnd ersättning, komme att upphävas, innebure detta för *Marstrands församling*, som vid detta års början räknade en folkmängd av allenast 1 237 personer och för närvarande hade 12 449 bevillningskronor, en icke oväsentlig ökning av skattebördan eller räknat efter nuvarande förhållanden ungefär 25 öre per skattekrona. På varje sådan utginge nu 12 kronor 5 öre, exklusive landstingsskatt, som innevarande år bestämts till 2 kronor 80 öre.

Då det i ekonomiskt hänseende skulle verka betungande, om *Marstrands* lilla pastorat förvägrades den hävdvunna rätten att årligen uppbära indelningsersättning, finge församlingen hemställa, att, därest beslut fattades om indelningsersättningens i riket indragning, *Marstrands församling* måtte få ha sina gamla privilegier orubbade kvar eller erhålla fullt vederlag för eventuellt berövad indelningsersättning. Enligt vad utredningen givit vid handen och Kungl. Maj:t tillstått, intoge *Marstrand* i förevarande fall en gynnad undantagsställning, som den även framdeles önskade få behålla. Skulle däremot bestämd ersättning tillerkännas församlingen, borde den lägst utgöra kapitaliserade värdet av den indelningsersättning, som utgått under senaste år.

Förnyade yttranden ha därefter avgivits av kammarkollegiet och statskontoret.

Kammarkollegiet, som ånyo tillstyrkt den ifrågasatta indragningen av förevarande ersättningar till församlingskyrkor, har anfört följande.

Av ärendets behandling i kyrkomötet framgår, att kyrkomötets beslut, som innebär avslag å Kungl. Maj:ts förslag, i huvudsak innefattar bifall till de vid kyrkolagsutskottets i ärendet avgivna betänkanden nr 8 och 31 fogade reservationer. Såsom motivering till reservationerna har anförts, att anslagen äro skyddade av prästerskapets privilegier, att förty en indragning av anslagen utgör ett ingrepp i bestående rätt, vilket icke utan vederbörandes medgivande bör ifrågakomma, samt att kyrkornas närmaste målsmän, församlingarna, icke beretts tillfälle att yttra sig över en sådan indragning.

Reservanternas ståndpunkt synes vara grundad å den uppfattningen, att dessa anslag äro en respektive församling tillförsäkrad enskild rätt av den karaktär, att kyrkomötet icke kan i den ordning som föreskrives i grundlagen förfoga över densamma utan församlingens samtycke. Kollegiet kan för sin del icke dela denna uppfattning. Enligt 114 § regeringsformen må ändring eller upphävande av prästerskapets privilegier, förmåner, rättigheter och friheter ej ske utan genom bifall av allmänt kyrkomöte. De som åtnjuta de av privilegierna skyddade förmånerna torde icke hava någon vetorätt i detta hänseende. Församlingarnas rätt till indelningsersättningarna grundar sig icke å avtal med staten. De utgöra av staten anvisade anslag för beredande av medel till uppehållande av den kyrkliga verksamheten. Även om anslagen till viss grad kunna anses utgöra kompensation för till kronan vid reformationen indragen kyrkotionde torde tiondet, som var en allmän skattepålaga, icke kunna anses hava varit tillförsäkrad församlingarna såsom enskild rätt för all framtid. Till jämförelse må erinras om att kyrkotiondet i de forna danska provinserna, som i motsats till kyrkotiondet i gamla Sverige icke vid reformationen indrogs till danska kronan, utan ersättning till församlingarna och utan deras samtycke avskrevs på grund av beslut vid 1898 års riksdag.

Under den förberedande behandlingen av förevarande ärende har antytts, att tiondeanslagen i viss utsträckning ha utgått såsom ersättning jämväl för indragna kyrkohemman. I den mån så kan anses vara fallet må emellertid framhållas, att tiondeanslaget icke kan anses utgöra sådant vederlag för de indragna hemmanen att församlingarna åtnjuta tiondeanslaget med samma rätt som hemmanen.

På grund av vad sålunda anförts anser kollegiet vin- och byggnadssäden och övriga ifrågavarande anslag icke innehavas av kyrkorna med sådan rätt, att de icke kunna utan församlingarnas medgivande indragas.

Statskontoret har anslutit sig till kammarkollegiets ståndpunkt.

Ärendet anmäldes därefter ånyo för Kungl. Maj:t den 1 november 1946, därvid *föredragande statsrådet* för egen del anförde i huvudsak följande.

Jag ansluter mig till vad dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet den 17 oktober 1941 vid framläggandet av förslaget till förenämnda skrivelse till kyrkomötet samma dag (nr 9) anført rörande indragning av här ifrågavarande ersättningar till församlingskyrkor. Jag kan alltså icke dela den uppfattning, kyrkomötet gjort sig till tolk för, och enligt vilken ersättningarna på grund av sin privilegieartade karaktär icke skulle kunna indragas utan att kyrkornas närmaste målsmän, församlingarna, lämnade sitt medgivande därtill. Jag hänvisar härutinnan till den av kammarkollegiet i dess förnyade utlåtande förebragta utredningen, varigenom torde få anses styrkt, att väl kyrkomötets men icke församlingarnas medgivande erfordras för indragning av förevarande ersättningar till församlingskyrkor.

Jag anser mig i övrigt böra framhålla angelägenheten från praktisk-administrativ synpunkt av att ifrågavarande för församlingarnas ekonomi i regel betydelselösa ersättningar indragas. Jag erinrar om den invecklade administrativa procedur, som är förenad med ersättningarnas uträknande och utbetalning. Jag vill vidare understryka, vad dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet vid föredragningen den 17 oktober 1941 av samma fråga anfört om att ett generellt beslut om indragning av ersättningarna icke synes böra utgöra hinder för Kungl. Maj:t att efter prövning i varje särskilt fall, om särskilda skäl därtill föranledde, antingen medgiva, att församlingen finge bibehålla ersättningen, eller tillerkänna församlingen skäligt vederlag.

På sätt framgår av vad år 1941 av föredragande departementschefen i ämnet anfördes kunde ersättningen till Marstrands kyrka anses på grund av sin storlek intaga en särställning och borde i anledning därav Marstrands församling i samband med indelningsersättningens slopande tillerkännas ett engångsanslag av 15 000 kronor. Sedermera har Marstrands församling gjort framställning om att, i händelse indelningsersättningen indroges, erhålla en engångsersättning, motsvarande indelningsersättningens kapitaliserade värde. Även jag anser, att Marstrands församling i förevarande fall bör erhålla särskild gottgörelse. Församlingens hemställan om en engångsersättning, motsvarande indelningsersättningens kapitaliserade värde, kan jag dock icke biträda. Då ersättningsbeloppet, vilket för budgetåret 1939/40 utgjorde 3 157 kronor 84 öre, för budgetåret 1944/45 utgått med 4 079 kronor 45 öre, synes emellertid engångsanslaget böra utgå med förslagsvis 20 000 kronor.

Åberopande det anförda föreslog föredragande statsrådet,

dels att omförmälda ur förslagsanslaget till Ersättningar till kyrkor utgående ersättningar för vin- och byggnadssäd, för kronotiondeanslag och för avskrivna kvarnräntor och andra därmed jämförliga ersättningar till församlingskyrkor ävensom det ur reservationsanslaget till Kyrkors underhåll utgående bidraget till underhåll av Varnhems f. d. klosterkyrka måtte, därest vad av statsrådet anförts ej till annat föranledde, indragas med utgången av budgetåret 1946/47;

dels ock att Marstrands församling måtte medgivas särskild gottgörelse med 20 000 kronor för den till församlingens kyrka hittills utgående indelningsersättningen, att utbetalas av statsmedel under budgetåret 1947/48.

I skrivelse (nr 2) till kyrkomötet inhämtade Kungl. Maj:t yttrande av kyrkomötet, huruvida kyrkomötet, såvitt prästerskapets privilegier därav berördes, lämnade bifall till de föreslagna åtgärderna.

I skrivelse den 28 november 1946 (nr 6) har kyrkomötet meddelat, att kyrkomötet lämnat sitt bifall därtill.

Vid anmälan av ärendet den 24 januari 1947 har föredragande statsrådet nu anfört följande.

Såsom av utredningen i ärendet framgår, äro de årliga ersättningar till församlingskyrkor, som utgå från förevarande anslag, att betrakta såsom en föråldrad kvarleva från en tid, då församlingarnas utgiftsbehov ännu icke kunde täckas genom kommunalbeskattning. Av utredningen framgår vidare, att ersättningarna äro att anse som en äldre form av statsanslag till försam-

lingarna. Dessa anslag utgå icke på grund av någon församlingarnas enskilda rätt men då de åtnjuta skydd av prästerskapets privilegier, kunna de icke indragas utan medgivande av allmänt kyrkomöte. Sådant medgivande har numera lämnats. 1946 års allmänna kyrkomöte har nämligen, såsom av den lämnade redogörelsen framgår, lämnat sitt bifall till att ifrågasättningar, på sätt jag vid anmälan av ärendet den 1 november 1946 förordade, må indragas med utgången av budgetåret 1946/47.

Beträffande min uppfattning rörande angelägenheten av att ersättningarna till församlingskyrkor indragas — vad Marstrands församling beträffar dock med viss av billighetsskäl betingad modifikation — hänvisar jag till vad jag anförde till statsrådsprotokollet sistnämnda dag. Vad i ärendet sedermera förekommit har icke givit mig anledning att frångå min då intagna ståndpunkt. Jag önskar blott i detta sammanhang ånyo understryka, att ett generellt beslut nu om ersättningarnas indragning icke synes böra utgöra hinder för Kungl. Maj:t att efter prövning i varje särskilt fall, om särskilda skäl därtill föranleda, antingen medgiva att församlingen må bibehålla ersättningen, eller ock tillerkänna församlingen skäligt vederlag.

Vid bifall till vad jag förordat torde förslagsanslaget »Ersättningar till kyrkor» komma att belastas huvudsakligen med ersättningar till domkyrkor och därmed jämförliga kyrkor samt med eventuellt kvarstående ersättningar till församlingar eller vederlag härför. Jämväl den för nästa budgetår föreslagna särskilda gottgörelsen om 20 000 kronor till Marstrands församling torde böra belasta detta anslag. Jag beräknar det sammanlagda medelsbehovet under förevarande anslag för nästa budgetår till 85 000 kronor, med vilket belopp anslaget sålunda torde böra uppföras. Vad jag förordat innebär en anslagsminskning med 145 000 kronor.

I detta sammanhang erinrar jag, att en av de ersättningar, som vid bifall till vad jag förordat kommer att indragas med utgången av innevarande budgetår, nämligen det årliga ersättningsbeloppet av 28 kronor till Varnhems f. d. klosterkyrka, utgår från reservationsanslaget å för närvarande 2 000 kronor till »Kyrkors underhåll». Återstoden av detta anslag, 1 972 kronor, disponeras såsom bidrag till Visby domkyrkas iståndsättande och framtida bestånd. Sistnämnda bidrag till Visby domkyrka tillkom år 1845 och har icke samma natur som ersättningarna till församlingskyrkor utan är ett anslag av nyare typ, vars storlek bestämmes efter prövning för varje år i samband med budgetberedningen. Anslaget till »Kyrkors underhåll» har i statsverkspropositionen för nästa budgetår upptagits med oförändrat belopp, 2 000 kronor. Vid bifall till förslaget om indragning av ersättningsbeloppet å 28 kronor till Varnhems f. d. klosterkyrka torde anslagsbeloppet å 2 000 kronor i sin helhet få tilldelas Visby domkyrka.

Beträffande ersättningarna till domkyrkor, därunder inbegripna domkyrkorna i Kalmar och Mariestad, torde för närvarande icke böra ifrågasättas någon ändring.

I *motionerna I: 225* och *II: 336* anföres bland annat följande.

Av samtliga församlingar, som åtnjuta indelningsersättningar, har frågan om indragning av dessa den ojämförligt största betydelsen för Marstrands församling såväl på grund av den absoluta storleken av den till stadens kyrka utgående ersättningen som på grund därav, att stadens ringa folkmängd och svaga skatteunderlag ge beloppet en betydelse för församlingsbornas skatte-

belastning, som till övriga kyrkor eller församlingar utgående ersättningar sakna. Staden torde icke kunna förvänta att genom den förestående kommunregleringen eller, inom överskådlig tid, genom expansion av folkmängd och näringsliv få sitt skatteunderlag väsentligt höjt.

Hänsyn till denna Marstrands särställning har också tagits i propositionen genom förslaget att församlingen skall erhålla ett engångsbelopp av 20 000 kronor. Även om hänsyn tages till detta belopp, kommer den föreslagna indragningen likväl att drabba Marstrand ojämförligt mycket hårdare än någon annan församling. Då en förräntning efter högre räntesats än 3 procent icke för närvarande kan påräknas, kommer avkastningen av det föreslagna engångsbeloppet att bliva högst 600 kronor. Församlingen kommer sålunda att tillfogas en årlig inkomstminskning av omkring 3 500 kronor eller tre gånger den förlust som drabbar de församlingar, vilkas ersättningsbelopp ligga närmast Marstrands, de mycket större och ekonomiskt starkare församlingarna Landskrona och Stora Tuna. Den föreslagna engångsersättningen kan icke förhindra en för stadens invånare kännbar höjning av uttaxeringen för församlingens behov. Det må också erinras om att länsstyrelsen i Göteborg i sitt i propositionen refererade remissyttrande tillstyrkt en engångsersättning bestämd till hälften av årsbeloppets efter 4 procent kapitaliserade värde. Detta förslag innebär, därest det senaste årsbeloppet lägges till grund för kapitalisering, en engångsersättning av något över 50 000 kronor och, därest medeltalet av de senaste 10 årsbeloppen kapitaliseras, en summa av mellan 40 000 och 50 000 kronor.

I propositionen uttalar föredragande statsrådet, att ett av riksdagen fattat generellt beslut om ifrågavarande ersättnings indragning icke syntes böra utgöra hinder för Kungl. Maj:ts att efter prövning i varje särskilt fall, om särskilda skäl därtill föranleda, antingen medgiva, att församlingen må bibehålla ersättningen, eller ock tillerkänna församlingen skäligt vederlag. I uttalandet göres väl intet undantag för Marstrands församling, men då denna församling i propositionen göres till föremål för särbehandling genom förslaget om viss engångsersättning, synes den risken icke vara helt utesluten, att av församlingen framdeles gjorda framställningar om ytterligare vederlag eller bibehållande av den del av årsersättningen, som icke kan anses ersatt genom engångsersättningen, bliva avslagna med hänvisning till sistnämnda ersättning.

Ovan framhållna omständigheter — den tveksamhet man är berättigad att hysa angående de rättsliga förutsättningarna för indragningen av den till Marstrands kyrka hittills utgående ersättningen och samma ersättnings avsevärda ekonomiska betydelse för församlingen — ävensom den olägenhet och ovisshet det måste innebära för församlingen att för utbekommande av ytterligare vederlag eller fortsatt årlig ersättning vara beroende av Kungl. Maj:ts måhända blott för ett år i sänder meddelade beslut synas oss motivera, att Marstrands församling beredes vederlag för indragningen av den årliga ersättningen med hela dennas kapitaliserade belopp. Därest kapitalisering sker efter en i förhållande till rådande ränteläge så hög räntesats som 4 procent, torde kapitalisering böra ske av ett från nuvarande årsersättning till 4 000 kronor avjämnat belopp. Med hänsyn till att ersättningen nu utgår efter markegång och i betraktande av svårigheterna för kyrkliga rättssubjekt att placera fonder i värdebeständiga förmögenhetsobjekt samt nuvarande låga ränteläge kommer församlingen genom det av oss föreslagna vederlaget likväl icke att hållas helt skadeslöst för indragningen av den årliga ersättningen.

Utskottet.

Vad i detta ärende förekommit har övertygat utskottet om lämpligheten av att de hittills utgående ersättningarna till församlingskyrkor indragas med utgången av budgetåret 1946/47. Utskottet tillstyrker därför bifall till Kungl. Maj:ts härom framställda förslag. I likhet med föredragande statsrådet anser emellertid utskottet, att ett dylikt generellt beslut icke synes böra utgöra hinder för Kungl. Maj:t att efter prövning i varje särskilt fall, om särskilda skäl därtill föranleda, antingen medgiva att församlingen må bibehålla ersättningen eller ock tillerkänna församlingen skäligt vederlag.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår intager ersättningen till Marstrands församling på grund av sin storlek en särställning. Denna omständighet och de förhållanden i övrigt, som föreligga beträffande ifrågavarande församling, hava föranlett Kungl. Maj:t att i nu förevarande sammanhang föreslå riksdagen medgiva, att till församlingen må utgå en särskild gottgörelse av 20 000 kronor såsom vederlag för indelningsersättningens upphörande. I motionerna I: 225 och II: 336 har på anförda skäl yrkats, att nämnda gottgörelse måtte fastställas till 100 000 kronor. Vid den prövning utskottet ägnat denna fråga har utskottet kommit till den uppfattningen, att det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet är allt för knappt utmätt. Utskottet har emellertid icke funnit sig kunna biträda motionärernas förslag utan anser för sin del, att gottgörelsen skäligen bör bestämmas till 75 000 kronor. Med hänsyn härtill torde anslaget till Ersättningar till kyrkor för nästa budgetår böra höjas med 55 000 kronor till 140 000 kronor.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 225 och II: 336,

a) besluta, att omförmälda ur förslagsanslaget till Ersättningar till kyrkor utgående ersättningar för vin- och byggnadssäd, för kronotiondeanslag och för avskrivna kvarnräntor och andra därmed jämförliga ersättningar till församlingskyrkor ävensom det ur reservationsanslaget till Kyrkors underhåll utgående bidraget till underhåll av Varnhems f. d. klosterkyrka skola, därest vad av föredragande statsrådet anförts ej till annat föranleder, indragas med utgången av budgetåret 1946/47;

b) medgiva, att till Marstrands församling må utgå särskild gottgörelse med 75 000 kronor för den till församlingens kyrka hittills utgående indelningsersättningen, att utbetalas från anslaget till Ersättningar till kyrkor under budgetåret 1947/48;

c) till *Ersättningar till kyrkor* för budgetåret 1947/48 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 140 000 kronor.

Stockholm den 18 april 1947.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Pauli, Gränebo, Larsson, Karl Andersson, Mannerskantz, Gustaf Iwar Anderson, fröken Andersson, herrar Albertsson, Hesselbom och Ivar Persson; samt

från andra kammaren: herrar Eriksson i Stockholm, Svensson i Grönvik, Malmborg i Skövde, Bergström, Mårtensson, Wallentheim, Lindholm, Åkerström, Holmström, Onsjö, Persson i Vinberg och Birke.
